

Streszczenie

Karl Amadeus Hartmann- wewnętrzna emigracja twórcy. Ekspresja i język muzyczny dzieł z czasów nazizmu na przykładzie *Concerto Funebre* na skrzypce i orkiestrę oraz kwartetów smyczkowych.

Słowa kluczowe: skrzypce, kwartet smyczkowy, muzyka zaangażowana, wewnętrzna emigracja, nazizm w muzyce

Tematem niniejszej pracy jest twórczość niemieckiego kompozytora Karla Amadeusa Hartmann w okresie nazizmu. Jest on z całą pewnością jedną z najciekawszych, a zarazem najmniej rozpoznawalnych postaci w plejadzie kompozytorów XX wieku. II wojna światowa zmusiła młodego, wówczas 28-letniego Hartmanna, do podjęcia trudnej życiowej decyzji – stojąc bowiem u progu obiecującej kariery artystycznej, odmówił wszelkiej współpracy z nazistami, godząc się tym samym na zniknięcie z oficjalnego życia muzycznego III Rzeszy. Pozostał jednak w kraju, świadomie wybierając drogę wewnętrznej emigracji. Artyści wyrażający sprzeciw wobec polityki nazizmu zazwyczaj podejmowali decyzję o opuszczeniu kraju, by móc swobodnie tworzyć. Pozostanie w samym centrum szalejącego hitleryzmu, z widmem artystycznego wyroku śmierci, było postawą niezwykle rzadką. Tworząc dzieła zaangażowane politycznie posługiwał się silnie aluzyjnym językiem kompozytorskim, przekazując za pomocą dźwięków treści pozamuzyczne. W latach powojennych zasłużył się również aktywną działalnością na rzecz odrodzenia kulturalnego Niemiec i założył instytucję promowania muzyki współczesnej Musica Viva, istniejącą do czasów obecnych.

Niniejsza praca jest próbą uchwycenia cech języka muzycznego i ekspresji dzieł okresu wewnętrznej emigracji kompozytora na drodze analizy życiorysu, kontekstu historyczno-politycznego i partytur wybranych kompozycji. Składa się z czterech rozdziałów. Rozdział pierwszy opisuje sytuację kultury w III Rzeszy oraz postawy twórców wobec reżimu. Rozdział drugi jest próbą stworzenia portretu psychologicznego kompozytora poprzez przybliżenie jego sylwetki, losów, poglądów, wyborów życiowych. Kolejny rozdział to analiza wybranych dzieł i próba deszyfracji aluzyjnego języka muzycznego. Rozdział ostatni poświęcony jest zagadnieniom wykonawczym takim jak sposób prowadzenia partii solowej w *Concerto Funebre*, wzajemne relacje głosu solowego z orkiestrą oraz znaczenie partii pierwszych skrzypiec w kwartetach smyczkowych i sposób kształtowania czterogłosowej struktury brzmieniowej. Celem pracy jest także popularyzacja wiedzy na temat Karla

Amadeusa Hartmanna i jego twórczości, stanowiącego ważne ogniwo w muzyce XX wieku. Płyta będąca dziełem artystycznym niniejszej rozprawy doktorskiej stanowi pierwszą polską rejestrację fonograficzną kwartetów smyczkowych i *Concerto Funebre* na skrzypce i orkiestrę smyczkową.

Summary

Karl Amadeus Hartmann – an *inner emigration* of the composer. The expression and musical language of works from the nazi era based on examples of the *Concerto Funebre* for violin and orchestra and string quartets.

The topic of this thesis is Karl Amadeus Hartman's work from the times of Nazism. Hartman is surely one of the most interesting, yet least famous composers of the XX century. The Second World War forced the young, back then 28 years old Hartman to make a difficult life decision. Standing on the threshold of the bright and promising artistic career, he refused to collaborate with the Nazis, what back then equalled with completely vanishing from the official music life of the Third Reich. However, he remained in the country, consciously choosing the inner emigration. Artists expressing their opposition towards the politics of Nazism were usually choosing to leave the country in order to carry on working freely. It was a particularly rare attitude, to remain in that centre of the frantic hitlerism, with a spectrum of the artistic death sentence. Creating works with strong political expressions, he was using a composition language rich in allusions, threading in references to non-musical messages. During post-war times, he has been actively working towards the rebirth of the German culture and established a contemporary music promotion centre Musica viva.

This thesis focuses on the characteristics of the musical language and expressive aspect of Hartman's works, composed in the times of his inner emigration. It is investigated through his biography, historical and political context and scores of particular chosen works. It consists of four chapters. The first one, describes the situation of the culture in the Reich as well as composers' approach towards the regime. The second one is an endeavour to create a psychological portrait of the composer, through examination of his biography, views and life choices.

The third chapter is an analysis of chosen compositions and an attempt to decrypt the allusive musical language. Finally, the last one focuses on technical problems and performing issues. It describes, the way in which the solo part is conducted in the *Concerto Funebre* and

its mutual relations with the orchestra as well as defines the role of the first violin in string quartets and a manner in which the four-part sound structure is shaped.

The aim of this writing is also to popularise the knowledge on the personality and work of the composer who had such a crucial impact on the music's styling in the XX century.

The artistic outcome of this doctoral thesis is a very first polish phonographic record of String Quartets and *Concerto Funebre* for solo violin and a string orchestra.